

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 10. do 16. ožujka 2009. godine je donijelo

ODLUKU

I.

Povijesni spomenik - Careva ćuprija u Sarajevu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik nalazi se na prostoru označenom kao k.č. CXXXV/120 (stari premjer) što odgovara k.č. 2815 (novi premjer), k.o. Sarajevo IX, općina Stari Grad, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite i rehabilitacije, utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini („Službene novine Federacije BiH” br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati financijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa temeljnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

U svrhu trajne zaštite nacionalnog spomenika utvrđuju se slijedeće mjere zaštite:

- dopušteni su radovi na sanaciji, restauraciji i konzervaciji mosta, uz prethodno urađen elaborat i odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine.

IV.

Stavljaju se izvan snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi koji su oprečni odredbama ove odluke.

V.

Svatko a posebice nadležna tijela Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih postupaka koji mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VI.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnome ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom tijelu uprave, nadležnome za poslove urbanizma i katastra, u svrhu provedbe mjera utvrđenih u toč. II. – V. ove odluke i nadležnome općinskom sudu u svrhu upisa u zemljišne knjige.

VII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII.

Sukladno članku V., stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

IX.

Danom donošenja ove odluke, sa Privremene liste nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 33/02, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 79/02, „Službene novine Federacije BiH“ broj 59/02 i „Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“ broj 4/03) briše se nacionalni spomenik upisan pod rednim brojem 538.

X.

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku BiH“.

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Predsjedatelj Povjerenstva

Dubravko Lovrenović

Broj: 02-2-40/09-19
11. ožujka 2009. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na temelju članka 2, stavak 1, Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom, u skladu sa člancima V. i VI. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 33/02), sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika donijelo je odluku o stavljanju **Careve ćuprije** na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH, pod nazivom Carev most i rednim brojem **538**.

Sukladno odredbama Zakona, a na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

Izjava o značaju dobra

Careva ćuprija u Sarajevu sagrađena je 1897. godine, nekoliko metara uzvodno, u osovini ulice koja vodi prema Konaku, od mjesta na kome je 1439.-1462. godine Isa-beg Ishaković sagradio most.

Stari kameni most je nekoliko puta bio rušen u poplavama i na kraju je regulacijom korita rijeke Miljacke, odnosno novim regulacionim planom, srušen, da bi dvadesetak metara uzvodno bio podignut postojeći koji predstavlja pionirski pokušaj upotrebe armiranog betona u mostogradnji na rijeci Miljacki. Spomenik je sačuvao svoje autohtono ime.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju, izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima tijekom rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra,
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Careva ćuprija se nalazi između Šeher-ćehajine i Latinske ćuprije. Izgrađena je neposredno uz kompleks Careve džamije i Isa-begove banje.

Objekat se nalazi na lokaciji koja obuhvata k.č. br. CXXXV/120 (stari premjer) što odgovara k.č. br. 2815 (novi premjer), k.o. Sarajevo IX, općina Stari Grad, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.¹

Povijesni podaci

Na prostorima današnjeg Sarajeva postojala su naselja od neolita (mlađeg kamenog doba, 5100.-4500. p.n.e) preko ilirskih naselja u II. mileniju, rimskih naselja u prvoj deceniji I. stoljeća, do srednjovjekovnog trgovišta, seoskih naselja Koševa, Bistrika, Bjelava, Radilovića i Brodca.

U srednjovjekovnoj župi postoji naselje, varoš ili trg po imenu Vrhbosna ili Vrhbosanje. O tom naselju se mogu pronaći prvi podaci u XV. stoljeću.

Godina 1462., kada je napisana vakufnama Gazi Isa-bega Ishakovića, smatra se godinom kada se Sarajevo počinje razvijati kao urbano mjesto. To je planski utemeljen grad i tijekom XV. i XVI. stoljeća se razvijao dolinom Miljacke.

Isa-beg Ishaković je prvi bosanski namjesnik i u XV. stoljeću gradi na lijevoj obali Miljacke džamiju, a zatim most preko Miljacke, koji je nazvan Carevom ćuprijom. Od polovice XV. stoljeća, kada se nakon prodora Osmanlija naglo razvija grad na Miljacki, kad carigradski drum postaje okosnica čitavog Balkana, a Sarajevo najvažniji grad sjeverozapadnog područja osmanske imperije, dolina Miljacke je toliko frekventna prometom da se uređenju komunikacija posvetila velika pažnja. Na Miljacki je u osmanskom periodu postojalo trinaest mostova, od kojih su pet bili kamene građevine.

Nukleus novog grada postavljen je uz rijeku, uz jasnu diferencijaciju dviju osnovnih funkcija: administrativo-političke i privredne, koje se osovinski vežu **Carevom ćuprijom**.

Prvotni položaj ovog objekta aksijalno je povezivao vrata Careve džamije, na lijevoj obali i vrata Kolobara-hana, na desnoj obali.

Prema vakufnami sačinjenoj između 1. veljače i 3. ožujka 1462. godine, Isa-beg Ishaković zaveštao je uz ostale objekte i **most**, a za njegovo i održavanje ostalih objekata uvakufio je mlinove u selu Brodac, hamam, han, dućane, te veći broj zemljišnih posjeda na području današnjeg Sarajeva i okoline.

Pod imenom **Isa-begova ćuprija** ovaj most spominje se još oko stotinu godina nakon nastanka u ispravi napisanoj u kolovozu 1557. godine (početak zilhidže 964. hidžretske). Zna se da je Careva ćuprija srušena koncem 1619. godine u poplavi kada je Miljacka porušila šest kamenih mostova. O ovome govori i jedan dokument iz Zadarskog arhiva, datiran 4. januara 1620. godine. Već sljedeće godine dolazi do obnove mosta. U velikoj poplavi dana 18. rebiul-evela 1206. hidžretske (15. studenog 1791.) godine stradaše, kako je to Bašeskija zabilježio, svi sarajevski mostovi osim Šeher-ćehajina; stradala je, dakle i Careva ćuprija. Hadži Husein-aga Haračić je sagradio kameni most sa tri stuba i četiri luka na istom mjestu i zbog oštećenja obnovljen je jedan svod uz desnu obalu od strane Hadži Mustafe Bešlije 1792./93. godine.

---

¹ Obrazloženje: Svi mostovi na rijeci Miljacki se vode pod Miljackom, i imaju jedinstvenu oznaku.

Na sjednici općinskog zastupstva od 8. 3. 1880 godine predložen je plan o regulaciji Miljacke čime bi se utvrdila i ojačala obala na potezu od Bendbaše do Čobanije. Ove aktivnosti su se intenzivirale nakon velike poplave od 1. 11. 1881. godine kada je bujica napravila ogromnu štetu.

Prvi radovi na regulaciji korita izvedeni su na potezu od Latinske ćuprije do mosta Ćumurija. Uporedo sa radovima na utvrđivanju obala otvorena je longitudinalna saobraćajnica nazvana Apelovim kejom. Ovaj naziv kasnije dobija čitava desna obala Miljacke.

Godine 1893. uređena je obala s obje strane i to od Čobanije do Skenderije, ali intenzivniji radovi počinju tek 1896. godine kada je u cjelini izgrađen kej od Latinske ćuprije do zgrade gradske Vijećnice. Ovom intervencijom postavljeni su temelji i stupovi. Zidanje kamenom izvršeno je u dužini od 3,5 km. Zidovi su visine od 3 do 5 metara.

Stari Carev most porušen je 1897. godine, da bi odmah dvadesetak metara uzvodno bio sagrađen **novi carev most** i to u osovini ulice koja vodi prema Konaku.

Ovaj most predstavlja pionirski pokušaj upotrebe armiranobetonske konstrukcije u mostogradnji Austro-Ugarske monarhije. Most je prema nekim podacima izgrađen po projektu češkog inženjera J. Pelikana/Šustera. Dovršen je 1897. godine.

Most je u periodu između dva svjetska rata preimenovan u Most Bogdana Žerajića², čije ime je nosio do 1992. godine kada mu je vraćeno izvorno ime.

2. Opis dobra

Carev most se sastoji od jednog armirano-betonskog luka dužine oko 28,80 metara sa blagom, skoro radijalnom niveletom čija visina na sredini mosta iznosi oko 5 metara.

Most je temeljen na klasičan način na konstrukciju sastavljenu od kamenih ploča na koje su ozidani obalni stubovi od krečnjaka (bijela hreša) na koje je oslonjena konstrukcija svoda. Konstrukciju stubova uzvodno i nizvodno dodatno ojačavaju obalni zidovi izvedeni također od krečnjaka. Obalni stupovi su gotovo okomiti i njihovi kutovi su završeni naizmjenično smaknutim čošnjacima.

Konstrukcija svoda je definirana otvorom dužine iznosi 25 metara. Strijela mosta iznosi oko 2,20 metra. Intrados mosta nije obrađen nego je urađen u čistom betonu.

Most se sastoji od kolovozne i pješačke konstrukcije. Širina kolovozne konstrukcije iznosi 7,43 metara, dok je širina trotoara 2 x 0,95 metara, tako da ukupna širina mosta iznosi 9,33 metara. Razina trotoara je od kolovozne površine uzdignuta za 16 cm. Kolovoz je urađen od granitnih kocki, dok su trotoari asfaltirani. Pretpostavlja se da je ova visina ranije bila viša, odnosno da su i trotoari bili urađeni od granita.

Jedine dekorativne elemente mosta predstavljaju bočni lukovi izvedeni od kvarcita, čija debljina je konstantna i iznosi oko 0,50 metara i jako naglašeni vijenci izvedeni od ploča betona.

---

² Bogdan Žerajić (1886.–1910.) rođen u selu Miljevac kod Nevesinja. U Nevesinju završio osnovnu školu. U Mostaru je završio gimnaziju. Žerajić je na Carevoj ćupriji 15. 6. 1910. godine pokušao atentat na carskog izaslanika generala Marijana Varešanina, nakon čega je izvršio samoubistvo. Ovim činom poslužio je kao uzor za pripadnike Mlade Bosne koji su 28. 6. 1914 godine, izvršili atentat na austro-ugarskog prestolonasljednika Franca Ferdinanda i njegovu suprugu. Bogdan Žerajić sahranjen je sa pripadnicima pokreta Mlada Bosna u Kapeli Vidovdanskih heroja na Koševu.

Na krajevima mosta izvedeni su masivni kameni kružni stupovi visine od 1,22 do 1,57 metra, koji su izvorno služili kao nosači za rasvjetne stupove. Tri stuba imaju bazu čija visina iznosi od 0,30 do 0,35 m, dok je jedan stup koji se nalazi na desnoj obali nizvodno bez baze. Prečnici stupova iznose od 0,55 do 0,59 cm. Svi stupovi su oštećeni. Oštećenja se javljaju u vidu odlomljenog dijela stupa i pukotina. Na lijevoj obali izvedena je kamena ograda postavljena na obje strane mosta. Debljina ograde iznosi 0,44 metra, visina 0,70 metara. Ukupna dužina ograde na ovom dijelu iznosi 1,70 metara.

Sadašnja željezna **ograda**, čija visina iznosi 1,10 metara nije autentična ograda kakva je vidljiva na starim fotografijama.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Carev most je evidentiran u registru Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-povijesna i prirodnog naslijeđa Sarajevo pod oznakom 6.3.01. Prometni objekti (most, tunel, željeznička stanica, žičara, željeznička pruga, cesta, put...) redni broj 6. Carev most_ P 6 3 0 1 0 0 6 E – 1.

Povjerenstvo je na 15. sjednici održanoj 14. srpnja 2000. godine, donijelo odluku o stavljanju **Careve ćuprije** na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH, pod nazivom Carev most i rednim brojem **538**.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Na objektu nikada nisu vršeni konzervatorsko-restauratorski radovi, izuzev radova na farbanju ograde.

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na licu mjesta, utvrđeno je sljedeće:

- svi konstruktivni elementi mosta, izuzev obalnih stubova, se nalaze u vrlo lošem stanju;
- armiranobetonska konstrukcija mosta je oštećena i vidljive su mnogobrojne pukotine.
- preko mosta se odvija intenzivan saobraćaj motornih vozila u oba smjera.
- na mnogim mjestima je jasno vidljiva armatura koja je izložena djelovanju soli i oborina.
- Svi kameni stubovi na kojima su bili postavljeni rasvjetni stupovi su oštećeni.

6. Specifični rizici

- Neodržavanje
- Nepovoljni atmosferski uticaji
- Intenzivan promet

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima („Službeni glasnik BiH" br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo je donijelo odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje

B. Povijesna vrijednost**D. Čitljivost**

D.IV. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru

E. Simbolička vrijednost

E.III Tradicionalna vrijednost

E.V Značaj za identitet skupine ljudi

F. Ambijentalna vrijednost

F.II Značenje u strukturi i slici grada

Sastavni dio ove odluke su:

- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura:

1978. Kovačević-Kojić, Desanka, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1978.

1995. Koštović, Nijazija, *Sarajevo između dobrotvorstva i zla'*, El-Kalem, Sarajevo, 1995.

1989. Gojković, Milan, *Stari kameni mostovi*, Naučna knjiga, Beograd, 1989.

1998. Čelić, Džemal, Mujezinović, Mehmed, *Stari mostovi u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo-publishing, Sarajevo, 1998.

1998. Skupina autora, *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1998.

<http://sarajevo18781918.blogger.ba/arhiva/2005/09/11/72626>

Nositelj istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Mejra Zejnilagić, diplomirani inženjer arhitekture,
vanjski saradnik u Povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika